

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern, enclosing the text.

De Zoon van den Daglooner,

DOOR

J. H. van Linschoten.

HARDERWIJK. — H. A. BERENDS.

DE ZOON VAN DEN DAGLOONER.

Eert uw vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden.

EXOD. 20: 12a.

„Zie, Koos! Nu komt gij vandaag toch weer een half uur te laat in de school” — zoo sprak de schoolmeester Van Maanen in O. tegen een ongeveer tienjarigen jongen, die met een bevreesd en verlegen gelaat in eene sluipende houding door de zacht geopende deur binnengekomen was en reeds eenige schreden voorwaarts in de richting van zijne zitplaats gedaan had. De zichtbaar zwakke knaap had een bleek, maar toch vriendelijk en open gezicht. Zijne oogen kwamen onder een blank voorhoofd schitterend te voorschijn, waarop zijne bruine haren in kleine krulletjes afhingen. Hij liep blootsvoets, en zijne kleeding was schamel, maar buitengewoon rein en nergens gescheurd.

De schoolmeester, een man al van hoge jaren, trok zich het lot der arme kinderen der dorps aan, die

iedereen werkdag acht of negen uren in de fabrieken moesten arbeiden, om door hunne verdiensten hoe klein dan ook de behoefte in de huizen hunner ouders te helpen bestrijden en verminderen. Hij gaf aan een afwisselend getal van twintig tot dertig jongens en meisjes dagelijks twee uren onderwijs, één uur 's morgens voor de fabriek begon, en één uur 's avonds, als de fabriek haar werk staakte. Hij kreeg daarvoor eene in verhouding van zijne groote bemoeiingen maar zeer geringe vergoeding van de heeren der fabriek en eene kleine toelage voor hout en licht uit de dorpskas. Dat evenwel deed hem niet ontrouw zijn in de uitoefening zijner verplichtingen. Hij berispte, vermaande en strafte de kinderen zonder aanzien des persoons, en daarom sprak hij den jongen, die als op zijne teenen binnengetreden en naar zijne plaats gegaan was, anders een der eersten van zijne leerlingen, den zoon der weduwe Franke, zoo aan: „Zie, Koos! Nu komt gij vandaag toch weer een half uur te laat. Ik heb u gisteren, toen ge ook te laat kwaamt, nog ereis laten weggaan, maar ook gedreigd, dat ik u straffen moest, als 't weder gebeurde. Alzoo kan ik nu van mijn woord niet af, en moet gij de kastijding ondergaan.”

Met deze woorden greep hij het op de tafel liggende hazelcentje en gaf den jongen een geduchten tik op

zijn rug. De knaap kroop ineen, werd bloedrood in zijn gezicht, maar liet geen klaagtoon hooren; alleen zijne lippen bewogen zich bijna onmerkbaar.

De schoolmeester leide den stok weer op de tafel en ging voort: „En nu gaat gij daar in den hoek staan, totdat de school uit is.”

De knaap ging met neergeslagen oogen heen, waarin traanen blonken; hij knikte even, drukte zijne muts onder den arm, deed zijn schoolboek open en keerde er zijne oogen niet van af. 't Onderwijs ging voort, terwijl de schoolmeester op en neer liep. Altijd midden onder de schooljeugd zich bevindende kon hij, zonder een oogenblik te verliezen, iedere ondeugendheid der kinderen gemakkelijk opmerken, en haar met eene lichte beweging der hand of met een oogwenk, in de kiem onmiddellijk dooden, zonder het onderwijs te doen ophouden. Van Maanen was een man, die het gemak in de school verfoeide en alle luie in een leuningstoel geplakt zittende onderwijzers, gelijk in dien tijd bij velen de gewoonte was, niet dulden kon. 't Gaan en staan vermoeide den ouden man wel zeer, maar hij placht telkens te zeggen:

„Wat is dat dan toch voor een werk, waarvan men ook niet moede wordt? Na den arbeid smaakt het eten dubbel zoo lekker.”

Na eene poos zeide een schooljongen:

„Meester! Koos leunt tegen den muur; wie voor straf in den hoek moet staan, mag niet leunen, die moet rechtop staan.”

De schoolmeester trad op Koos toe en sprak:

„Waarom leunt gij?”

Zonder de oogen op te slaan, antwoordde de jongen met halfzachte stem:

„Ik ben zoo erg moede!”

„Ja, dat geloof ik wel,” liet de schoolmeester er onmeedoogend op volgen. „Gij hebt den heelen namiddag in de fabriek gestaan, en 't is vandaag heet geweest. Maar toch moest ge vandaag en gisteren onnoodig nog wat rondloopen. En gisteren kondet ge niet eens het vijfde gebod uit uw hoofd opzeggen. Hoor eens, Koos! Zoo gaat 't niet. Gij weet, dat ik altijd veel op u gebouwd en u menigmaal voor de anderen ten voorbeeld gesteld heb. Dat zou me toch wat moois wezen, als gij een nietsdoener, een slenteraar werd en in korten tijd wellicht kwijt raaktet, wat ge hier geleerd hebt.”

Na een oogenblik vervolgde de meester:

„Hoe staat het vandaag met 't vijfde gebod? Zeg het nu ereis op.”

De knaap schoof het boek onder den anderen arm, vouwde de handen en begon: „Gij zult uw . . .” hij bleef steken, de woorden bleven hem in den keel zitten.

„Daar hebben wij 't al,” zeide de schoolmeester gemelijk. Vroeger kon hij zijn geheelen catechismus uitnemend van buiten opzeggen, en thans staat hij bij het vijfde gebod met den mond vol tanden. Luister eens! Ik moet meer van die zaak weten. 't Is maar niet genoeg om te laat te komen en niet te leeren. Waar zijt gij vandaag en gisteren geweest? — Waar slentert ge dan toch? Zeg 't mij, maar pas op als ge liegt!”

„Ik zal niet liegen,” antwoordde de knaap en zag den meester onbeschroomd en oprecht aan. „Toen ik gisteren,” vervolgde hij, „uit de fabriek kwam, stonden er twee heeren, die mij vreemd waren, aan de poort, en keken naar de bergen. Zij waren keurig mooi gekleed en zagen er zeer opgeruimd uit. Een vrij luid gesprek voerden zij met elkander, zwaaiden met hunne rottingen en wezen dan weder met de hand hier- en daarheen. Een van de twee stak den vinger uit en zeide: is dat niet romanisch? Ik zag er ook heen, maar ik merkte in 't geheel niets.”

„Romantisch — zal hij gezegd hebben,” viel de schoolmeester glimlachend in. „Als bijvoorbeeld aanzienlijke menschen, die verre van ons op het vlakke land wonen, reizen gaan en eens voor hun genot in onze bergen komen, dan verheugen zij zich over de fraaie bergtoppen, die tot in de wolken reiken; over

de boomen, die daarboven groeien; over de beken, die in 't gebergte ruischen; over de dalen, waarin men nederziet; over de huizen, die als zwaluwnesten aan de bergen hangen of kleven. Dat alles bevat hun zoo, dat zij er bijna nooit genoeg van hebben. Zij kunnen er wel dagen en nachten naar zien en toch niet verzadigd worden. Dan zeggen ze: dat is heerlijk, prachtig, verrukkend — of ook: romantisch. Gij ziet de bergen iederen dag, als gij naar school of naar de fabriek of naar den akker gaat; gij zijt er al zoo aan gewoon geraakt, dat gij er in 't geheel niet meer naar kijkt. Nu — ga voort."

„Toen zeide de eene heer tot mij: Hé, kleine man, kan men daarboven opkomen, waar het kruis staat. Daar moet men wel een fraai uitzicht hebben! Ik zeide: Men kan er wel boven komen, maar wie vreemd is, kan licht verdwalen. Ik wil u tot aan dien hoogen pijnboom brengen, dan kunt gij onmogelijk van 't goede pad geraken. Doe dat, sprak de eene heer, en zag mij aan. Ik had het daarom gezegd, dewijl gij ons altijd vermaant, dat men vriendelijk jegens vreemdelingen zijn moet — en alzoo ging ik voor hen uit. Maar die heeren liepen heel langzaam, en bovendien bleven zij verscheidene keeren stilstaan. Nu vraagde de eene heer mij, waarom ik toch blootsvoets op den steenachtigen grond liep; mijne voeten moesten

mij toch verschrikkelijk zeer doen, mijne ouders moesten mij een paar laarzen laten maken, die beter tegen den weg bestand waren dan mijne voeten. Ik zeide tot den heer, dat mijne voeten mij menigmaal een beetje pijn deden, vooral als er kleine steenen op het pad gestrooid waren, ja dat zij dan wel bloedden. Maar ik had geen vader meer, alleen nog eene moeder en twee kleine zusjes, voor welke ik het brood moest helpen verdienen. Mijne moeder kon ook nog niet veel werk doen, omdat zij een week of vier bedenkelijk ziek geweest was, en geen geld meer had om medicijnen te koopen. Maar ik had nog wel een paar laarzen te huis, die ik evenwel sparen moest om naar de kerk te gaan. De heer vraagde of hij op alles wat ik vertelde, aan kon, of dat alles wel waar was. Hij zou daarnaar onderzoek doen. — Zeker is dat waar, zeide ik, en toen moest ik den heer mijn naam opgeven. Hij schreef dien in een notitieboekje, — en zoo waren wij aan den hoogen pijnboom gekomen. — Ik wees vervolgens den heer den weg over den berg en zeide hem, hoe zij terug konden keeren, en toen ik wilde heengaan, gaf de andere heer mij een tienstuiversstuk. Ik dankte zeer en liep dadelijk terug, en wel naar school; maar ik kwam voor eene gesloten deur. 't Tienstuiversstuk gaf ik aan mijne moeder, die er buitengemeen blijde mede was,

en die er brood uit de stad voor heeft laten medebrengen."

„Goed, dat is dan gisteren gebeurd!" sprak de onderwijzer. „En hebt gij vandaag ook weer voor gids gespeeld?"

„Nee, vandaag niet," antwoordde Koos. „Maar een kwartier voordat de school begon, liet de heer der fabriek mij weten, dat ik eens dadelijk bij hem zou komen. In allerijl wiesch ik mijne handen en snelde heen. De heer was buitengemeen vriendelijk en zeide, dat een van de twee heeren, die ik gisteren bij den hoogen pijnboom gebracht had, bij hem geweest was, en naar mij en mijne moeder onderzoek gedaan en een rijksdaalder voor mij achtergelaten had. Ik ontstelde bij het zien van zoo'n boel geld. De heer van de fabriek gaf mij het blanke zilverstuk en geloofde, dat ik er wel een buis met blinkende knopen voor koopen kon. Maar ik zeide, dat ik nu liever onmiddellijk de medicijnen zou betalen, die mijne moeder in hare laatste ziekte zoo goed bekomen waren, dat zij altijd zegt: als ik nog zulk een fleschje vol had, zou ik zeker weer heel gezond zijn. — Breng ik nu uit de stad nog een drankje mede, dan is juist mijn rijksdaalder op. De fabrikant zeide: Doe dat, Koos, en omdat gij zulk een goede jongen zijt, wil ik u ook nog dezen rijksdaalder geven voor een

nieuw buis. En hij gaf mij een rijksdaalder, maar hij was niet zoo mooi als de eerste. Ik dank u duizendmaal; maar toch, zeide ik, zal er van het buis niet veel komen. Mijne beide zusters hebben bijna geen japonnetjes meer, waarin zij zich voor de menschen kunnen vertoonen. Mijne moeder heeft reeds de voering uit de jas van mijn overleden vader getornd en er iets van samengeflanst; maar zij zeide, dat het goed den draad niet meer waard was, dien men er in steekt. Nu wil ik toch liever mijne moeder het geldstuk geven, opdat zij er iets voor mijne zusters van koope: ik moet voor haar zorgen, dat heb ik mijn vader op zijn sterfbed beloofd. Ik kan mij nog wel eenigen tijd zoo behelpen. Toen sprak de heer: Maak nu maar, dat ge wegkomt — maar hij zag er niet kwaad uit — anders moet ik u eindelijk nog een rijksdaalder geven. Ik vloog als een pijl uit den boog en was reeds halverweg de woning van mijne moeder, toen ik aan de school dacht. Maar ik moest toch eerst mijne moeder het geld brengen. Deze zette groote oogen op, toen ik haar alles in 't kort verhaalde. Zij was dankbaar en buiten zichzelf van blijdschap. Zij zeide ook nog, dat ik nu maar te huis moest blijven, dewijl ik zeker vermoeid zou zijn. Doch ik sprak, dat ik toch nog liever naar school ging, anders kreeg ik een teeken van afwezigheid. —

Moeder legde 't geld in het kastje en zeide: „Welnu, ga dan maar, Koos! Als de school uit is, loop dan niet zoo hard, en als gij terugkomt, zal ik u op melk en brood onthalen, en gij krijgt er boter bij, net alsof 't Zondag is.”

„'t Was heel goed van u, dat ge de school niet geheel wildet verzuimen,” sprak de onderwijzer. „Maar dat ge het vijfde gebod niet meer zonder horten en stooten opzeggen kunt.....”

„Ik kan alle hoofdstukken zonder stotteren en hikkelen opzeggen,” zeide de knaap.

„Wat, en waarom kunt gij 't vijfde gebod dan niet beter?”

„Och meester.....”

„Wat beteekent dat; durft ge niet te spreken?”

„Ja wel, maar het deed mij gisteren zeer, en vandaag alweder, dat ik geen vader meer heb, dien ik eeren kan; 't was gisteren juist een jaar, dat vader gestorven is.” Twee groote tranen rolden uit de oogen van den knaap; hij haalde diep adem.

„Kondet gij daarom niet verder?” zeide de schoolmeester, terwijl hij als in gedachten zijn fluweelen mutsje afnam, hetgeen hij alleen placht te doen, als de schoolopziener of de predikant zijne school een bezoek bracht. „Ja, ja! Ik bezin mij, gij hebt gelijk, 't was op het einde van Augustus van 't vorige jaar.”

„Ja, juist in den oogsttijd,” voegde Koos er bij.

„En uw vader was lang, heel lang ziek, niet waar?”

„Ja, meester!”

„En wat heeft uw vader ook weer gescheeld; ik ben 't waarlijk vergeten: zeg eens, hoe was 't ook weer?”

„Gedurende drie lange jaren is hij ziek geweest,” sprak de knaap. „Bij de groote verhouwing in de fabriek, terwijl hij op eene stellage stond, viel een groote steen op zijne borst, zoodat hij bewusteloos hleef liggen. Hij kwam weder bij, maar hij kreeg weldra daarna bloedspuwingen. Hij kon niet meer hukken en geen zware voorwerpen opheffen. De heer der fabriek, die wel wist, dat hij huiten zijne schuld zoo ongelukkig was geworden, droeg hem lichtere werkzaamheden op; maar hij kon het in de afgesloten lucht niet eens uithouden, hij kon niet lang staan en ook niet zitten. Toen zeide de fabrikant, dat vader maar liever te huis blijven moest, totdat hij weer beter was. In zijne plaats zou hij mij op de fabriek nemen, al was ik ook nog zoo klein. Gemakkelijk werk werd mij gegeven. En nu ben ik al over de drie jaren op de fabriek. Maar mijn vader hleef steeds ziek; hij zeide, dat geen dokter hem meer helpen kon.”

„Nu heeft de lieve God 't toch goed gemaakt, dat Hij uw kranken vader tot zich genomen heeft,” sprak

de schoolmeester. „Gij zoudt hoe langer hoe meer in armoede vervallen zijn, want uw vader heeft te huis zeker niet veel kunnen verdienen.”

„Verdienen, neen, dat kon hij niet veel,” antwoordde Koos. „Maar ik zou toch nog wel willen, dat hij in 't leven ware gebleven; hij was altijd zoo goed en zoo geduldig en zeide dikwijls tot mijne moeder: Wees maar niet boos, ik maak het u recht moeilijk. Doch moeder zeide dan altijd: Als gij maar bij ons blijft, is 't alles goed. Toen mijne ouders hun huisje verkoopen, en een woninkje huren moesten, ergerde vader zich zeer. Maar moeder sprak: Laat ons tevreden zijn; als er oorlog komt, hebben de menschen, die een huis bezitten, het veel erger te verduren dan die er een in huur bezitten. Maar ik wilde wel, dat wij het huisje nog hadden en het tuintje er bij met het kleine paviljoentje, waarin vader 's avonds altijd zat, als ik van 't werk of uit de school kwam. O ja, hadden wij ons huisje nog! Al kwam er dan ook nog tienmaal oorlog, dan zou ik voor inkwartiering wel behoorlijk zorgen. Maar toen mijn vader hoe langer hoe meer uitteerde, zeide moeder vaak zeer stillekens tot mij: Let op, Koos! Vader zal zachtjes heengaan. En eens kwam ik van den arbeid te huis, moeder weende zeer. Vader lag te bed en zag er doodsbleek uit: ik knielde bij 't bed neer,

en hij vraagde mij zeer zacht: Als ik dood ben, Koos, zult gij dan altijd uwe moeder in de zorgen van 't huishouden helpen? Ik knikte, want spreken, o meester! spreken kon ik niet. Hij zag mij zeer vriendelijk aan en legde met groote moeite zijne rechterhand op mijn hoofd — toen was hij dood. Ik wenschte, dat hij nog leefde. Ik word iederen dag sterker, ik zou zeer veel voor hem hebben willen werken, en altijd weinig hebben willen eten."

De schoolmeester pinkte met zijne hand een traan, uit 't oog weg en zeide, alsof hij luide gedacht had, in zichzelf:

„Wat spijt 't mij, dat ik dit kind geslagen heb."

„Ja, mij ook," sprak Koos in alle onschuld.

„Hoort eens, kinderen!" zeide nu de onderwijzer, „moet Koos nu hier nog blijven staan?"

„Neen, neen!" riepen de kinderen tegelijk uit. „Koos moet naar zijne plaats gaan."

Maar een meisje stond op en zeide:

„Meester! Koos moet niet op zijne plaats gaan zitten; hij moet bovenaan zitten en de eerste zijn; hij is veel beter dan een van ons allen."

„Meent ge dus?" sprak de schoolmeester, „dat hij v a n d a a g bovenaan moet zitten?"

„Neen, niet slechts v a n d a a g," antwoordde 't meisje. „Ik bedoel: altijd, altijd moet hij de eerste blijven."

„Wat dunkt u allen daarvan?” sprak de schoolmeester. „Zijt gij er mede tevreden?”

„Ja, wij zijn er allen mede tevreden!” riepen de kinderen tegelijk uit. „Koos moet de eerste zijn en altijd blijven.”

„Nu, als gij 't verlangt, dan wil ik het doen, en zelfs heel graag,” liet de onderwijzer er op volgen. „En als de predikant of de schoolopziener hier komt, en ik het hun vertel, hoe dat gekomen is, dan zal noch de eene noch de andere er iets tegen hebben: dat weet ik zeker.”

Eenige oogenblikken later vervolgde meester Van Maanen:

„Welaan, Koos! Ga gij hier bovenaan zitten, de kinderen willen allen, dat gij daar plaats neemt.”

Koos werd op nieuw vuurrood, ging naar de hem aangewezen eereplaats, zette zich en keek toen stilte-kens in zijn boek.

Er ontstond een klein oponthoud.

De schoolmeester keek op; zijn blik viel op de schoolklok.

„Ziet eens, hoe snel de tijd verloop en is, kinderen, wij zullen ophouden!” zeide hij. „'t Is hoog tijd om te eindigen: zij zouden te huis niet weten, waar gij allen bleeft. Eigenlijk zijt gij niet bij mij ter school geweest, maar bij Koos. Hij heeft ons allen geleerd. Thans zullen wij bidden.”

„En mogen wij ook nog samen een vers zingen, meester?” vroegde een der meisjes.

„Ja wel, kind, en welk zoudt gij willen?”

„'k Weet niet, waar het staat, maar 't begint zoo:

Geef, Heer! dat ik mijn ouders eere,
 Voor hunne zorgen dankbaar zij,
 Uit hun ervaring wijsheid leere,
 Door liefd' en eerbied hen verblij.
 Dat elk, wat rang hij ook bekleede,
 Zijn kracht tot aller heil bestede,
 En nuttig zij in zijnen stand,
 Opdat door U, o God van orde!
 Elk naar uw Woord gezegend worde
 In een gelukkig vaderland.”

„o Kinderen! dat is het achtste vers van Gezang 61,” zeide de onderwijzer.

Alle kinderen hieven nu ernstig en getroffen het lied aan. Zij verwijderden zich. De schoolmeester stond in de deur. Toen Koos hem voorbijging, legde hij bijna ongemerkt de hand op zijn hoofd en zeide:

„Groet uwe moeder van mij en zeg haar, dat ik ze Zondagnamiddag gaarne zou komen bezoeken.”

Hij zag de kinderen na, totdat zij uit zijne oogen verdwenen waren. Daarna trad hij in 't woonvertrek, waar zijne vrouw reeds aan de tafel, waarop een schotel met heerlijke aardappelen rookte, zat te wachten.

Nog in gedachten verzonken bleef de onderwijzer bij zijn leuningstoel staan, vouwde zijne handen en sprak:

„Ik heb geplant en natgemaakt, maar Gij, o God, hebt den wasdom gegeven! Uw naam zij geprezen!”

„Wel, vader!” zeide de vrouw des onderwijzers. „Wat is dat toch voor een vreemd tafelgebed? Gij wordt tegenwoordig, dunkt mij, zeer zwak van hersenen. En waar is uw fluweelen mutsje gebleven?”

„Laat u dit niet verontrusten, moeder! 't is alles goed bij mij,” zeide de heer Van Maanen. „Dat gebed moet u niet bevreemden! Waar het hart vol van is, daar loopt de mond van over. Ik heb uit het hart gebeden, en wie zoo bidt, bidt altijd goed.”

De schoolmeestersvrouw liet haar man niet met rust, voordat zij de gebeurtenis wist, die met Koos was voorgevallen.

Prijs 5 Cents, 100 Ex. f 4.

WAGEN. BOEK- EN MUZIEKDRUKKERIJ.